

Noen glimt fra et langt og hardt arbeidsliv.

Hans Johansen satte bl.a. opp Meskestad mølle og bygde Dørsjødammen.

De av oss som er oppvokst i og rundt Kongsberg er vant med å vandre blant relativt gamle kulturminner fra gruvetida. Av og til kan det være nyttig å bli minnet om hvilket slit som lå til grunn for alle disse synlige kulturminnene. Kulturminnene som virkelig varer, er gjerne de av stein, enten vi snakker om grunnmurer, rennemurer eller dam-murer. I Kongsberg er vi kanskje særskilt heldige som har Sølvverkets arkiv, og i tillegg dyktige folk som veit å hente fram historia til mange av disse kulturminnene.

En liten og langt mer beskjeden påminnelse om nedlagt manuelt arbeid og tunge livsvilkår fant jeg i protokollen til «Meskestadelvens Saug- og Mølleforening». Her har jeg valgt å trekke fram bare én person for å illustrere en liten flik av den menneskelige innsatsen og de omstendighetene han virket under for 150 år siden.

Meskestad mølle er for lengst historie, og det finnes få synlige spor av den i dag. Den endelige nedleggelsen skjedde rundt 1975, og den ble revet i 1992. Det har trolig vært flere kverner her i Meskestadelva i flere hundre år, i tillegg til sagbruk. Men den siste mølla ble bygd rundt 1876-77, og det skjedde i regi av en nyopprettet forening, «Meskestadelvens Saug- og Mølleforening». Denne bestod av gårdbrukere på strekningen Efteløt - Komnes som hadde skutt inn aksjekapital i dette nye foretaket. Passebekk hadde for

øvrig sin egen mølle i Støleelva, «Kvernerud mølle», og lenger opp i bygda hadde de Kjørstadkverna.

Å bygge ei mølle var en temmelig krevende prosess, som fordret ikke bare teknisk-håndverksmessig kompetanse, men også betydelig arbeidsinnsats, med mye rå muskelkraft. Her var det nemlig ikke bare snakk om å få opp møllebygninger, men en måtte også ha mulighet for å sikre pålitelig og jevn vanntilgang. Derfor var det en del av «entreprisen» å lage dam i Dørsjø, der elva kommer fra. Seinere ble det også aktuelt å bygge en dam til i Havtjenn ovenfor der igjen.

Og når så folk høsten 1876 skal settes i gang med arbeidet via anbud og forespørsler, så er det utrolig nok én mann som får det meste av oppdraget, både på bygging av møllebygninger og dam ved Dørsjø: **Hans Johansen**. Vår/forsommer 1876 får han tilslaget på oppføring av møllebygningen. Da han fikk oppdraget med dambygginga i september samme år, satte styret i mølleforeningen følgende betingelser: *«at han (Mureren) selv forsørger Stenbrydningen og Stener paalesses Slæderne færdig til Fremkjøring, at han opfører Muren god og forsvarlig som gjort af en i Murfaget dyktig Mand og endelig at han tilsetter (foger) Muren med Cement (Cementen forskaffes af Foreningen) saa den bliver aldeles ugjennomtrengelig for Vandet saavel i Enderne ved Jordbakken som i Murfogerne.»*

Seinere får han også tilslag på anbudet på grunnmur til korntørke og mer til i åra fram til 1882.

Hvordan taklet han dette? Han måtte hatt en arbeidskapasitet av de sjeldne, men også tillit til sine egne faglige forutsetninger for å løse disse oppgavene. Men like interessant er det å se på hva han fikk for dette arbeidet. Dette kan vi sette opp i følgende tabell:

Hva gjorde han?	Godtgjørelse		Hvilke år?
	I oppgitt (gammel) valuta	Omgjort til kroneverdi	
• Oppføring av møllebruket	600 spesidaler	2400 kr ¹	1876-77
• Bygging av Dørsjødammen (inkl. steinhogging og murarbeid) ²	10,6 skilling pr kubikkalen mur	0,35 kr	1876-77
• Bygging av murfundamenter for korntørkehuset	34 spesidaler	136 kr	1877
• Bygging av våningshus for mølleren (med O.T. Skullestad)	23 spesidaler (46spd : 2)	92 kr (184 kr : 2)	1878
• Bygging av grunnmur til våningshus for mølleren	45 spesidaler	180 kr	1879
• Reparerer diverse problemer ved mølla	3 kroner dagen ³	3 kr	1881
• Kjører 100 lass med stein til utbedring av Dørsjødammen	?		1882

Arbeidet med å få bygd dammen går ikke helt uten problemer. Det første oppstår allerede når grunneieren, Halvor Olsen Vines, protesterer på at man har flyttet det opprinnelig vedtatte damstedet nedover elva et lite stykke. Saken løses i minnelighet, og Hans Johansen kunne gå i gang. Men da han er ferdig, er ikke styret i foreningen helt fornøyd, «*paa Grund af Arbeidets Forskjelligartethed*». Noe mer om hva dette består i, sier ikke møteprotokollen noe om, og Hans kan iallfall gå videre med annet arbeid.

Det blir også konflikt med Hans Johansen om oppgjøret for selve møllebygginga. Seinhøstes 1877 ber han om mer penger til å fullføre arbeidet, men styret henviser til kontrakten og at de allerede har utbetalt han 571 Spd, samt dekket utgifter (30 spd) som byggmesteren selv skulle dekke. I tillegg har han etter styrets mening ikke fullført arbeidet med møllelekverna. Dette ser også ut til å løses i minnelighet, og mye tyder på at Hans Johansen beholdt solid respekt for sine kvalifikasjoner gjennom alt arbeidet han gjorde.

Høsten 1882 har han hogd ut stein til reparasjon av Dørsjødammen tilsvarende 100 hestelass. Styret i mølleforeningen mobiliserer 10 hester blant aksjonærene til å få kjørt fram steinene. Det er kanskje og verdt å nevne om vi skal ha en forståelse av steinhoggerarbeidet som ble utført at *eikeritt*, som er bergarten ved Dørsjø, har langt dårligere kløvegenskaper enn f.eks. granitt. Å hogge til egnede steiner til dammen var derfor ingen enkel oppgave.

Mens han holdt på med alt dette arbeidet bodde han med familien i Glenna, et eget lite bruk i skogen ovenfor Meskestadgårdene. Seinere flyttet de til Borgehovet litt lenger ut. Hele familien var for øvrig fra 1872 knyttet til «Den jarlsbergske frimenighet» helt fra starten av. Flere av barna fulgte som voksne denne veien videre. Trossamfunnet eksisterer den dag i dag, men har skifta navn til «Det evangelisk-lutherske kirkesamfunn».

¹ Justert for konsumprisindeks ville dette utgjøre nærmere 160 000 kr i våre dager.

² Isak Vettestad fikk oppdraget med å frakte stein fra steinbruddet fram til dammen.

³ Betales i kroner, etter innføring av ny valuta

Et åpent spørsmål er i hvilken grad Hans Johansen hadde folk til å hjelpe seg. Det er rimelig å anta at han hadde noen som både hjalp med både å tømre og bygge mur, men da ble det samtidig flere å dele honoraret for arbeidet på. Arbeidskraft var sjelden noe mangelvare på denne tida. Men mølleforeningen hadde aldri andre navn enn hans på blokka når oppgavene hans ble kommentert.

Hva vet vi så om denne usedvanlige arbeidskaren?

Han var født 7.1.1836 i på Østre Grytnes i Våle i Vestfold. Faren var først skomaker, seinere murer, og han ble 93 år gammel. I januar 1863 flytter Hans hjemmefra til Fossan gård, Revetal i Ramnes, hvor han først er tjenestedreng. Kort etter gifter han seg med Johanne Marie Johansdatter. I mai samme år får han sønnen Jørgen. Trolig får han stilling som møller her etter ei tid, en post han beholder også etter å ha flyttet til Lofstad, der han får forpakte en mindre gård. I 1875 bor familien i Vestfossen, og Hans arbeider som tømmermann ved Fossesholm over en periode på 6-7 år. Han har nå fått to barn til, Else Karine og Johan Anthon. Etter at familien flyttet til Sandsvær i 1876, får han ytterligere to barn: Hans Martin og Hanna Marie.

Når Sandsværoppholdet tar slutt, er litt vanskelig å si, men han og kona flytter iallfall sammen med datteren Hanna til en plass under gården Hillestad i Botne kommune mellom 1891 og 1897. Hanna dør der av lungebetennelse i 1897, 19 år gammel. Hans driver fortsatt som snekker og tømmermann. Siden han bor helt inntil Holmestrand-Vittingfossbanen, som åpnet i 1902, er det svært nærliggende å anta at han har skaffet seg arbeid i forbindelse med anleggsvirksomheten av denne. Ferdig med dette arbeidet, får han trolig stilling som møller ved Hillestad mølle, men dette varer ikke så lenge. Denne mølla fikk relativt kort levetid fra den ble startet litt over århundreskiftet. I 1910 tituleres han «fhv møller» og kona «møllerkone» i folketellinga. Med det er sirkelen sluttet fra da han startet opp på sin lange arbeidsdag ved Fossan mølle i Revetal.

Deler av familien tar etter hvert etternavnet Hillestad. 10. november 1919 dør Hans Johansen 84 år gammel av slag. Hvor mange hus han i løpet av en 50-60 års tid har satt opp og murer han har murt i Våle, Botne, Øvre Eiker og Ytre Sandsvær, veit ingen. Men det er trolig ganske mange. Men han ender likevel livet forsørget av fattigvesenet. Da Hans er borte, flytter enka Johanne til sønnen Johan i Lardal og dør der rundt 1921.

Vi hører så ofte at «generalkonsul NN fikk reist dette praktbygget», eller «keiser Wilhelm fikk bygget slottet Potsdam». De navnløse bygningsarbeiderne veit vi lite om, og de blir for ettertida like interessante som ett enkelt maurindivid i ei maurtue. Dette er et forsøk på å bevare minnet om én slik menneskelig maur.

Sommeren 2017 ble Dørsjødammen revet og erstattet med en ny. Det var trolig helt nødvendig. Samtidig gir det en helt spesiell anledning til å forsøke å sette historia bak denne dammen litt i perspektiv.
